

بررسی اثرات گردشگری بر کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه

الهام افتخاری* (عضو هیات علمی گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور)

چکیده

امروزه گردشگری از بخش‌های مهم در فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌رود و همواره از دیدگاه‌های گوناگون مورد توجه قرار می‌گیرد. اهمیت رو به رشد صنعت گردشگری در کشورهای در حال توسعه بیشتر مرتبط با نقشی است که این صنعت می‌تواند در دستیابی به اهداف توسعه هزاره سوم به خصوص به ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش فقر، ترویج برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان و توجه به پایداری محیط زیست ایجاد کند. همچنین گردشگری با ایجاد درآمد و رشد اقتصادی می‌تواند منجر به بهبود سطح زندگی و کاهش فقر گردد. بسیاری از کشورها به طور فزاینده‌ای به این حقیقت پی برده‌اند که برای بهبود وضعیت اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج دهند و درصدد یافتن راه‌های تازه‌ای برآیند. از این رو پژوهش حاضر به بررسی کارکرد گردشگری بر کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه می‌پردازد بدین منظور این مقاله به تبیین نقش توسعه‌ی گردشگری به عنوان یکی از صنایع نوپا و درآمدزا در کشور ایران (بعنوان یکی از کشورهای در حال توسعه در جهان) و تاثیر آن بر کاهش فقر پردازد.

مقدمه

فقر پدیده‌ای است چندبعدی که به طرق مختلف بر زندگی مردم تاثیر می‌گذارد و اثرات ناشی از آن در مقایسه با سایر پدیده‌ها، طولانی‌تر و گسترده‌تر است. فقر به رشد انسانی لطمه وارد می‌کند، توسعه‌ی انسانی را محدود می‌سازد و مانع سرمایه‌گذاری انسانی لازم جهت دستیابی به رفاه خانواده می‌گردد. یکی از مهمترین اهداف و آرزوهای بشری کاهش فقر است. بسیاری از کشورهای در حال توسعه، با فقر شدید روبه‌رو هستند. حدود ۳ میلیارد از ساکنان جهان، با روزانه کمتر از ۱ دلار زندگی می‌کنند (بانک جهانی، ۲۰۱۳: ۱).

علی‌رغم تلاش‌های زیادی که در جهت حذف و ریشه‌کنی فقر در جهان صورت گرفته نتایج چندان قابل توجهی از آن گرفته نشده است. به استناد آمارهای ارائه شده از سوی UNDP دهه ۱۹۹۰ دهه یاس و ناامیدی بود. در حال حاضر ۵۴ کشور نسبت به سال ۱۹۹۰ فقیرتر شده‌اند. درآمد ۵۷ درصد فقیرترین افراد جهان به اندازه یک درصد ثروتمندترین افراد جهان می‌باشد. این مسئله موجب گردیده است که در قرن جدید تعهد و تضمین بی سابقه‌ای برای رهایی از فقر در جهان آغاز شود (زرنیدیان، ۱۳۹۲: ۳). در این میان بسیاری از کشورها گردشگری را ابزاری مفید برای رهایی از چنگال فقر دانسته‌اند رشد روزافزون و پرشتاب گردشگری بسیاری از صاحب‌نظران را بر آن داشته است که قرن بیستم را قرن گردشگری بنامند. آنتونیو ساوینیاک^۱ دبیر کل پیشین سازمان جهانگردی در ۱۹۹۸، اعلام کرد که: «گردشگری در پایان قرن بیستم به صنعت شماره یک جهان تبدیل خواهد شد (میرزایی، ۱۳۸۸: ۵۱). بسیاری از کشورها این صنعت پویا را منبع اصلی درآمد، اشتغال‌زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند (لی، ۱۳۷۸: ۵۴-۵۶).

گردشگری به طور فزاینده‌ای با مسئله‌ی کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه دارای پیوند مستقیم بوده و به کار گرفته می‌شود (احمدی، ۱۳۸۹: ۳). این امر باعث شده تا رویکردی جدیدی در گردشگری با نام "گردشگری حامی فقرا" شکل بگیرد. این نوع از گردشگری در پی فراهم آوردن زمانی ویژه برای فقرا است که ممکن است اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و یا فرهنگی باشد (صادقی جقه، ۱۳۸۵: ۸۳). به عبارتی مزایای حاصل از گردشگری به سمت قشر فقیر جامعه هدایت می‌شود.

در این تصویر غم‌انگیز به نظر می‌رسد که گردشگری یکی از نقطه‌های روشن به شمار می‌رود. توسعه‌ی گردشگری در تمامی عرصه‌ها، چه در سطح ملی و منطقه‌ای و چه در سطح بین‌المللی، مورد توجه برنامه‌ریزان دولتی و شرکت‌های خصوصی قرار گرفته است. بسیاری از کشورها به طور فزاینده‌ای به این حقیقت پی بردند که برای بهبود وضعیت اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج دهند و درصدد یافتن راه‌های تازه‌ای برآیند. از ۷۸ کشور با درآمد پایین (کشورهایی که تولید ناخالص داخلی سرانه آن‌ها کمتر از ۷۶۰ دلار

^۱ Antonio Savignak

آمریکاست)، ۵۶ کشور سند شگرد کاهش فقر را طراحی کردند. از این گروه ۴۵ کشور (حدود ۸۰ درصد آن‌ها)، گردشگری را به عنوان کاتالیزور اصلی برای کاهش فقر شناسایی کردند. تحقیقات مختلفی نشان می‌دهد که گردشگری به عنوان یک عامل تاثیرگذار بر فقر حائز اهمیت است (گارتنر^۱، ۲۰۰۸) در مطالعه ای که در تانزانیا صورت گرفت نتایج نشان داد که گردشگری بر معشیت فقرا تاثیرگذار است و چنانچه اثرات مثبت آن به درستی مهار شود و مورد توجه قرار گیرد، منجر به کاهش فقر میشود. این مطالعه اثرات اقتصادی گردشگری و اثر آن بر کاهش فقر تانزانیا را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است روش کار به صورت میدانی و با استفاده از ابزار پرسشنامه صورت گرفته است (لیوونگا و شیتوندو^۲، ۲۰۱۲).

در مطالعه ای که به منظور پاسخ به این پرسش صورت گرفته است که آیا بین گردشگری و کاهش فقر ارتباط قوی جود دارد؟ در این مطالعه هجده ایالت هند که در حدود ۵۰ درصد از ایالت های هند را پوشش می دهد مورد توجه قرار گرفته است و از رگرسیون چندجانبه برای بررسی رابطه بین گردشگری، درآمد و کاهش فقر استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که در هند برخلاف بعضی از مطالعات در کشورهای در حال توسعه، گردشگری نمی تواند مشکل فقر را حل کند. علت این امر ممکن است به خاطر این باشد که شاید فقر روستایی بسیار حادثتر از فقر شهری است و رشد گردشگری معمولاً در مناطق شهری صورت می گیرد بنابراین مزایای گردشگری به مردم ساکن شهرها تعلق می گیرد و نه به خانواده های فقیر (رو^۳، ۲۰۱۰).

در سال های اخیر، تعدادی از مطالعات داخلی موجود، تاثیر گردشگری بر اشتغال، رشد اقتصادی و ... را مورد توجه قرار داده اند در مطالعه ای که به منظور محاسبه اثرات اقتصادی گردشگری در جمهوری اسلامی ایران صورت گرفته است اثر مخارج گردشگران خارجی بر تولید، درآمد، اشتغال، عواید دولت، توزیع درآمد و واردات محاسبه گردید نتایج نشان داد که فعالیت های هتل داری و رستوران، صنایع غذایی، صنایع پوشاک و چرم، صنایع دستی و صنعت حمل و نقل داخلی بیشترین تاثیر را پذیرفته و بیشترین سهم از تولید، درآمد و اشتغال ایجاد شده در اثر مخارج توریست های خارجی را به خود اختصاص می دهند. به علاوه، محاسبات نشان می دهد که توسعه توریسم در ایران باعث بهبود توزیع درآمد نیز خواهد شد (کرمانی و امیریان، ۱۳۷۹). در پژوهش دیگری کهب عنوان « بررسی رابطه میان گسترش پدیده ی گردشگری و کاهش فقر (مطالعه مقایسه ای در شهرهای هریس و کلیبر آذربایجان شرقی در سال های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴) »، با بررسی مقایسه ای وضعیت تغییر شاخص های اقتصادی خانوارهای کلیبر و هریس در فاصله ی سال های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴، تاثیر رونق گردشگری در کاهش فقر درآمدی خانوارهای کلیبری را مشخص کرده است. طبق نتایج تحقیق، در دوره ی زمانی مورد

¹ Gartner

² Luvanga and Shitundu

³ Roy

مطالعه، درآمد ماهیانه ی خانوارهای کلگیری بیش از درآمد ماهانه ی فقر درآمدی آنان موثر بوده است(صادقی جقه، ۱۳۸۵).

با توجه به مطالب بیان شده این پژوهش تاثیر گردشگری بر کاهش فقر در ایران را بعنوان یکی از کشورهای در حال توسعه بررسی می کند و انتظار بر این است که نتایج حاصل از آن مورد استفاده ی برنامه ریزان اقتصادی کشورها بخصوص سیاست گذاران ایرانی قرار گیرد.

مبانی نظری

فقر

تاکنون تعابیر مختلفی از فقر ارائه شده است. در تعریف بانک جهانی از فقر بر میزان درآمد و مصرف شخصی تاکید می شود. برخی دیگر از نهادها و نویسندگان عناصری از توسعه ی انسانی و محرومیت را در تعاریف خود به کار می برند. مثلاً در شاخص توسعه ی انسانی که از سوی برنامه ی توسعه ی سازمان ملل^۱ ارائه شده معیارهایی از قبیل قدرت خرید واقعی، تحصیلات و سلامتی به کار می رود(الیوت^۲، ۲۰۰۶؛ به نقل از زندگی و همکاران، ۱۳۹۳).

در تعریف فقرا از فقر شش عنصر وجود دارد :

۱. فقدان درآمد و دارایی،

۲. گرسنگی،

۳. عدم دسترسی به زیرساخت های اساسی مانند سرپناه، آب آشامیدنی، انرژی و حمل و نقل،

۴. عدم دسترسی به آموزش که تنها راه نجات آن ها از چرخه ی فقر است،

۵. بیماری،

و ۶. محرومیت اجتماعی(راجرز، جلال و بوید^۳، ۲۰۰۸ : ۲۲۰).

نگاهی به تعاریف متعددی فقر نشان می دهد که انسان به چیزی بیش از نیازهای فیزیکی احتیاج دارد(ویتمن^۴،

۲۰۰۸ : ۵) و منظور از فقر تنها نداشتن درآمد نیست(موسسه ی دیده بان جهان^۵، ۲۰۰۸ : ۱۶۸).

¹ United Nations Development Programme

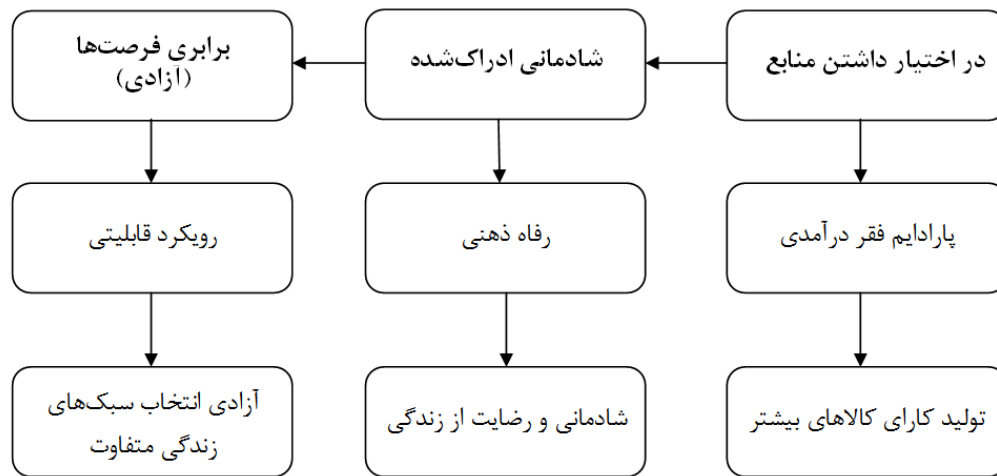
² Elliot

³ Rogers, Jalal and Boyd

⁴ Whitman

⁵ Worldwatch Institute

شکل شماره (۱): سیر تکاملی مفهوم فقر

(ماخذ: کروس^۱، ۲۰۱۲: ۹۱)

صنعت گردشگری

صنعت گردشگری به دلیل برخورداری از پتانسیل ایجاد اشتغال، کمک به ایجاد تعادل در دستمزدها، تهیه سرمایه برای سرمایه گذاری در بخش های زیربنایی، کمک به خلق ارتباط در درون بخش های اقتصادی و ایجاد تاثیرات فزاینده، مورد پذیرش واقع شده است بدین وسیله می تواند تاثیر بسزایی در بهبود اقتصاد کشورهای کمتر توسعه یافته داشته باشد. سازمان جهانی جهانگردی (۲۰۰۶a) به دلایل زیر سعی در ترویج گردشگری به عنوان بخشی مهم در رشد اقتصاد پایدار در کشورهای کمتر توسعه یافته دارد:

گردشگری، به عنوان ابزار تولید مورد استفاده قرار می گیرد؛

گردشگری، صنعتی است که به نیروی کار بسیاری احتیاج دارد (کاربر است) و می تواند به صورت بالقوه از دیگر فعالیت های اقتصادی نیز حمایت نماید؛

گردشگری می تواند به منظور خلق سرمایه های کوچک فرصت ها و زیربنایی را در جامعه تامین نماید. بنابراین گردشگری به لحاظ ماهیت اقتصادی خود، ایجاد کننده طیف وسیعی از مشاغل کارگری، معماری، تزئینات داخلی، بنگاه مسافرتی، فروشندگی دوره گرد در مرکز گردشگری فصلی، کار در مهمان سراها، رستوران ها، از مدیریت گرفته تا امور نظافت و خدمات، ساخت ابزار و وسایل تفریحی، صدور گذرنامه، بلیط راهنمای مسافر، اشتغال در دفاتر اطلاعاتی و راهنمایی گردشگری، وسایل نقلیه اعم از مهمانداری هواپیما، اتوبوس، کشتی و ... است (ضرغام، ۱۳۸۹: ۱۱۸). به همین دلیل است که گردشگری به عنوان یک منبع بالقوه رشد و یکی از اجزای

¹ Croes

اصلی استراتژی توسعه در کشورهای با درآمد پایین و فقیر مورد توجه و در راهبردهای کاهش فقر بیش از ۸۰٪ از کشورهای با درآمد پایین قرار گرفته است.

گردشگری حامی فقرا^۱

طبق نظر هریسون و اسکپانی از دهه ۱۹۷۰ گردشگری ابزاری برای توسعه بوده است و نقش آن در کاهش فقر از اواخر دهه ۱۹۹۰ مورد توجه قرار گرفت و از آن زمان گردشگری حامی فقرا به سرعت به روشی شناخته شده و ارزشمند در جهت کاهش فقر تبدیل شد (ویرینگ^۲، ۲۰۰۸: ۶۲). گردشگری به دلیل برخورداری از پتانسیل ایجاد شاتغال، کمک به ایجاد تعادل در دستمزدها، تهیه ی سرمایه برای سرمایه گذاری در بخش های زیربنایی، کمک به خلق پیوندهای ارتباطی در درون بخش های اقتصادی و ایجاد تاثیرات فزاینده، مورد پذیرش واقع شده است و بدین وسیله می تواند تاثیر بسزایی در بهبود اقتصادی کشورهای کمتر توسعه یافته داشته باشد.

گردشگری حامی فقرا، روش و دیدگاهی نسبتاً جدید در توسعه ی گردشگری است که به منظور افزایش دریافت سود خالص توسط قشر فقیر از گردشگری و اطمینان از اینکه رشد گردشگری به کاهش فقر کمک می کند، طراحی شده است (اشلی و همکاران، ۲۰۰۱؛ به نقل از هوشمند و همکاران، ۱۳۹۲) این نوع گردشگری، در پی فراهم کردن مزایایی ویژه برای فقرا است که ممکن است اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی یا فرهنگی باشد. اهداف این نوع گردشگری از افزایش اشتغال محلی گرفته تا مشارکت فعال مردم محلی در فرآیند تصمیم گیری و برنامه هیا توسعه را شامل می شود و تا زمانی که فقرا مزایایی از گردشگری بدست می آورند می توان آن را « گردشگری حامی فقرا » نامید حتی اگر سهم افراد متمول بیشتر از فقرا باشد (صادقی جقه، ۱۳۸۵: ۸۳).

مزایا و معایب توسعه گردشگری برای فقرا

مشابه دیگر بخش های صنعتی، رشد اقتصادی حاصل از توسعه ی گردشگری نیز دارای مزایا و معایبی برای مناطق فقیر است از جمله آن می توان به موارد زیر اشاره نمود:

مزایا

۱. گردشگری فرصت های شغلی مناسبی را ایجاد می کند. فرصت شغلی ایجاد در بخش گردشگری بیش از بخش های کشاورزی و صنعتی است (رو و دیگران، ۲۰۰۴: ۱۴).
۲. گردشگری می تواند فرصت های صادراتی قابل توجهی را برای کشورهای فقیر ایجاد نماید.
۳. گردشگری می تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد، از داده های مختلفی استفاده نماید و به همین دلیل در دامنه ی وسیعی از کشورها قابل به کارگیری است (رو و دیگران، ۲۰۰۴: ۱۳).

^۱ Pro-poor Tourism

^۲ Wearing

۴. توسعه گردشگری می تواند موجب افزایش و یا ایجاد امنیت در منطقه گردد.
۵. عایدات گردشگری می تواند در جهت اجرای برنامه هایی به منظور کاهش فقر مورد استفاده قرار گیرد (بلیک^۱ و دیگران، ۲۰۰۸: ۱۰۹).
۶. توسعه ی گردشگری منجر به توسعه ی SME^۲ ها و در نتیجه ایجاد اشتغال می شود،
۷. در جایی که مالکیت زمین عمومی است می توان با اجاره ی زمین، درآمد حاصل از آن را در پروژه های محلی، چون ساخت مدارس، مراکز آموزشی و بهداشتی استفاده و یا بین خانوارهای فقیر توزیع کرد.
۸. از آنجایی که در این صنعت این مصرف کننده است که به مقصد می آید، بنابراین فرصت هایی برای فروش کالا و خدمات بیشتری (به ویژه صنایع دستی) فراهم می شود.
۹. گردشگری مهم ترین فرصت در جهت تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی است که به راحتی می تواند در مناطق فقیر، مرزی و حاشیه ای توسعه یابد . مناطق دور افتاده به لحاظ وجود مناظر بدیع و بکر و دست نخورده، حیات وحش و فرهنگ محلی غنی، دارای قابلیت بسیاری در جذب گردشگران هستند.
۱۰. بهبود استانداردهای زندگی و دسترسی به خدمات همچون مدرسه، بهداشت، امنیت، زیرساخت ها و رفع آلودگی فقر (الیوت^۳، ۲۰۰۶: ۳۳).
۱۱. اشتغال بالای زنان و افراد کم مهارت در این صنعت،
۱۲. بهره مندی مردم فقیر از زیرساخت های بهبود یافته ی ناشی از توسعه ی گردشگری همچون جاده، آب آشامیدنی، برق و ...

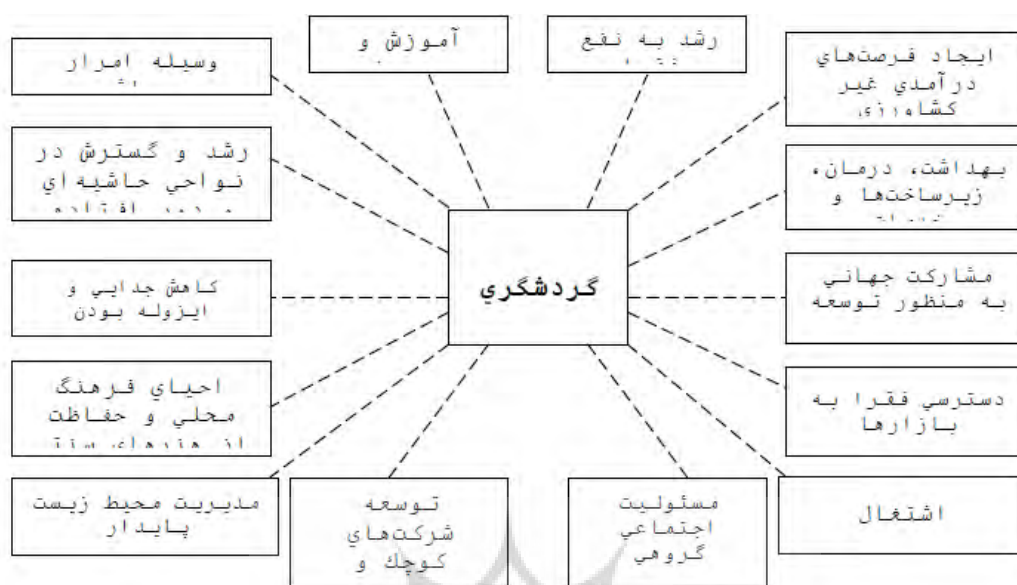
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ Blake

² Small and medium enterprises

³ Elliot

شکل شماره (۲) : ارتباط بین گردشگری و فقر را به خوبی نشان می دهد :

(ماخذ: زندگی و نعمتی، ۱۳۸۷ : ۲۵۳)

معایب

۱. قطبی شدن اقتصاد و توزیع ناعادلانه ی منافع اقتصادی،
۲. فصلی بودن،
۳. نشت درآمدهای گردشگری از طریق پرداخت به کارگران و تجار خارجی و یا از طریق اختصاصی دارایی ها به منظور واردات،
۴. بروز مشکلات فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی در صورت عدم برنامه ریزی مناسب برای توسعه ی گردشگری،
۵. افزایش فشار به منابع طبیعی همچون جنگل ها به منظور تهیه ی سوخت و منابع دیگر.
۶. اختصاص تعداد کمی از مشاغل به مردم محلی، علیرغم شغل های متعدد گردشگری(زندگی و همکاران، ۱۳۹۳).

روش شناسی

پژوهش حاضر درصدد بررسی اثرات گردشگری بر کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه است، نوع تحقیق به صورت کاربردی ° توسعه ای است و از نظر هدف جهت دستیابی به مفاهیم به صورت بنیادی تدوین گردیده است. جهت جمع آوری اطلاعات به منظور بررسی مبانی نظری به روش تحلیل محتوای کیفی (که بر توان متون در انتقال معناهای چندگانه که به گیرنده آن بستگی دارد)(ایمانی و نوشادی، ۱۳۹۰ : ۲۱). از روش

کتابخانه ای^۵ اسنادی استفاده شده است و به علاوه این تحقیق براساس تحلیل توصیفی که به بررسی آمار و اطلاعات موجود در این حوزه در سال ۱۳۹۰ می پردازد تدوین گردیده است.

یافته های آماری

به منظور بررسی نقش توسعه گردشگری کشور بر کاهش فقر، به نظر می‌رسد با توجه به ماهیت و ویژگی‌های اشتغال در موسسات گردشگری، بررسی این بخش به عنوان یکی از بخش های عمده اقتصادی از اهمیت خاصی برخوردار باشد. به همین منظور در ادامه به ارائه خلاصه ای از آمار و ارقام موجود در زمینه موسسات فعال در حوزه گردشگری که توسعه صنعت گردشگری منجر به رونق گرفتن آنها و در نتیجه کاهش فقر گردیده پرداخته شده است.

تعداد کارکنان

با توجه به نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور در سال ۱۳۹۰ تعداد ۳۱۰۴۶ کارکن در این موسسات مشغول به فعالیت بوده اند که از این تعداد ۲۴۲۲۳ نفر با مزد تمام وقت، ۳۱۷۲ نفر با مزد پاره وقت و ۳۶۵۱ نفر بدون مزد بوده اند.

جدول شماره (۱): متوسط تعداد کارکنان در موسسات گردشگری کشور برحسب بامزد و بدون مزد و حقوق و

نوع فعالیت ۱۳۹۰^۵ میلیون ریال

کارکنان				جمع	شرح
بدون مزد	بامزد		کل کشور		
	پاره وقت	تمام وقت			
۳۶۵۱	۳۱۷۲	۲۴۲۲۳	۳۱۰۴۶		

(مأخذ: نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور، ۱۳۹۰)

ارزش افزوده

همچنین نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور سال ۱۳۹۰ بیانگر آن است که از ۶۰۷۸۹۴۹ میلیون ریال ارزش افزوده در این موسسات ایجاد شده که استان تهران با ۲۱۴۶۲۰۶ میلیون ریال بیشترین ارزش افزوده را در بین استان های کشور دارا بوده است و استان های خراسان رضوی و گیلان به ترتیب با ۱۶۱۱۹۹۶ و ۳۰۷۷۰۰ میلیون ریال در رده های دوم و سوم قرار دارند. استان خراسان شمالی نیز با ۳۸۵۱ میلیون ریال دارای کمترین ارزش افزوده در موسسات گردشگری کشور می باشد.

جدول شماره (۲). ارزش و درصد ارزش افزوده در موسسات گردشگری کشور و استان های دارای بیشترین

ارزش افزوده ۱۳۹۰ - میلیون ریال

شرح	کل کشور	تهران	خراسان رضوی	گیلان	اصفهان	مازندران
ارزش	۶۰۷۸۹۴۹	۲۱۴۶۲۰۶	۱۶۱۱۹۹۶	۳۰۷۷۰۰	۲۹۸۶۹۷	۲۸۵۳۵۳
درصد	۱۰۰	۳۵	۲۷	۵	۵	۵

(مأخذ: نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور، ۱۳۹۰)

ارزش بهره وری

نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور سال ۱۳۹۰ نشان می دهد که بهره وری کارکنان این موسسات در کل کشور ۱۹۶ میلیون ریال بوده است که استان تهران با ۳۹۷ میلیون ریال دارای بیشترین بهره وری کارکنان در این موسسات بوده است و استان های همدان و ایلام به ترتیب با ۲۵۱ و ۲۱۳ میلیون ریال پس از استان تهران قرار دارند. استان سمنان با ۶۱ میلیون ریال پایین ترین استان کشور از نظر ارزش بهره وری می باشد.

جدول شماره (۳): ارزش بهره وری کارکنان در موسسات گردشگری کشور و استانهای دارای بالاترین بهره وری

۱۳۹۰ ° میلیون ریال

شرح	کل کشور	تهران	همدان	ایلام	گیلان	خراسان رضوی
بهره وری کارکنان	۱۹۶	۳۹۷	۲۵۱	۲۱۳	۲۱۰	۲۰۰

(مأخذ: نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور، ۱۳۹۰)

ارزش تشکیل سرمایه ی ثابت ناخالص

نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور در سال ۱۳۹۰ نشان می دهد که این موسسات در مجموع ۱۱۰۶۸۸۹ میلیون ریال سرمایه گذاری ثابت ناخالص داشته اند. خراسان رضوی با ۲۷۱۲۵۷ میلیون ریال دارای بیش ترین ارزش بوده است و استانهای فارس و اصفهان به ترتیب ۲۰۹۴۱۴ و ۱۲۰۹۹۳ میلیون ریال در رده های بعدی قرار دارند. استان خراسان شمالی با ۵۷۲ میلیون ریال کمترین تشکیل سرمایه ثابت ناخالص را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره (۴): ارزش و درصد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص موسسات گردشگری کشور و استانهای دارای

بالاترین ارزش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ۱۳۹۰ ° میلیون ریال

شرح	کل کشور	خراسان رضوی	فارس	اصفهان	تهران	مازندران
ارزش	۱۱۰۶۸۸۹	۲۷۲۱۵۷	۲۰۹۴۱۴	۱۲۰۹۹۳	۱۰۷۵۲۹	۸۳۰۶۵
درصد	۱۰۰	۲۵	۱۹	۱۱	۱۰	۸

(مأخذ: نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور، ۱۳۹۰)

جداول فوق نشان می دهد که صنعت گردشگری جهت کاهش فقر، اشتغال و به کارگیری افراد فقیر در موسسات گردشگری موثر بوده است.

نتیجه گیری و پیشنهادات

در این مقاله ویژگی ها، مزایا و معایب و اثرات گردشگری حامی فقرا به صورت اجمالی به صورت اجمالی مورد بحث و بررسی قرار گرفت و آماری از نرخ تعداد شاغلین در موسسات گردشگری، ارزش افزوده، ارزش بهره وری، ارزش و درصد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و ... ارائه شد که مطالب و آمارها حاکی از این است که گردشگری حامی فقرا با رسالت اطمینان از رشد گردشگری به کاهش فقر، مفید و ارزنده واقع شده و با ایجاد اشتغال مرتبط با این صنعت می تواند کمک شایانی در کاهش فقر کشور داشته است.

به منظور تحقق چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی مبنی بر اینکه « ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی، فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین المللی » یکی از ویژگی های جامعه ایرانی در افق چشم انداز « برخورداری از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد و تبعیض و بهره مندی از محیط زیست مطلوب » است و با توجه به اینکه استراتژی های کاهش فقر در ایران با چالش های عمده ای مواجه هستند لذا گردشگری و توسعه آن در کشور می تواند به عنوان راه حلی در جهت کاهش فقر مورد استفاده قرار گیرد. در این راستا به نظر می رسد توجه به موارد زیر بتواند راهگشا باشد:

۱. افزایش مشارکت افراد فقیر در فرآیند تصمیم گیری،
۲. حداکثر نمودن استفاده از عرضه کنندگان محلی و کارکنان محلی،
۳. ایجاد و توسعه زیر ساخت های (جاده، آب و برق) فراهم نمودن امکانات مناسب در جهت توسعه گردشگری در مناطق مختلف به ویژه مناطق محروم کشور،
۴. ایجاد زمینه مناسب اشتغال فقرا در فعالیت ها و موسسات گردشگری.

منابع و ماخذ

- ۱- احمدی، شکوفه، (۱۳۸۹)، اثرات توسعه گردشگری بر معیشت پایدار روستا (مورد مطالعه: روستای برغان، استان تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۲- زرندیان، ندا، (۱۳۹۲)، بررسی تاثیرات گردشگری حامی فقرا (مطالعه موردی: شبکه طلایه داران جهاد)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان.
- ۳- زندی، ابتهال، عبدی، مرجان، عباس پور، نیلوفر، (۱۳۹۳)، بررسی نقش توسعه گردشگری بر کاهش فقر، کنفرانس بین المللی و آنلاین اقتصاد سبز، بابلسر، شرکت پژوهشی طرود شمال،
- ۴- زندی، ابتهال، نعمتی، ولی، (۱۳۸۷)، گردشگری حامی فقرا و اولویت بندی آن در ایران، (مجموعه مقالات سمینار تغییرات محیطی، توسعه گردشگری و کاهش فقر)، تهران: جهاد دانشگاهی، ۲۴۵-۲۶۱.
- ۵- صادقی جقه، سعید، (۱۳۸۵)، بررسی رابطه میان گسترش پدیده گردشگری و کاهش فقر (مطالعه مقایسه ای در شهرهای هریس و کلیبر آذربایجان شرقی در سال های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۶- صباغ کرمانی، مجید، امیریان، سعید، (۱۳۷۹)، بررسی اثرات اقتصادی توریسم در جمهوری اسلامی ایران (با استفاده از تحلیل داده ° ستانده)، پژوهش های بازرگانی، ۸۳-۵۷.
- ۷- ضرغام، حمید، (۱۳۸۹)، جهانگردی مهم ترین ابزار توسعه فرصت های شغلی برای کشورهای در حال توسعه، مجموعه مقالات، تهران: دستان.
- ۸- لی، جان، (۱۳۷۸)، گردشگری و توسعه در جهان سوم، ترجمه عبدالرضا رکن الدین افتخاری و همکاران، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- ۹- نتایج طرح آمارگیری از موسسات گردشگری کشور، (۱۳۹۰)، معاونت راهبردی و نظارت برنامه ریزی ریاست جمهوری، مرکز آمار ایران.
- ۱۰- هوشمند، محمود، مصطفوی، سیدمهدی، احمدی شادمهری، محمد طاهر، (۱۳۹۲)، بررسی تاثیر گردشگری بر کاهش فقر در کشورهای منتخب در حال توسعه، مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره ۱، ۱۱-۲۸.

11-Blake, A؛ Arbache, J.S ؛Sinclair, M؛ Thea. Teles, V. (2008). Tourism and Poverty Relief. Annals of Tourism Research Vol.35.1. pp1107-126

- 12-Croes, R. (2012). Tourism, Poverty Relief, and the Quality-of-Life in Developing Countries. In M. Uysal, R. R. Perdue, & M. J. Sirgy, *Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research* (pp. 85-103). Dordrecht : Springer.
- 13- Elliot, J. A. (2006). An Introduction to Sustainable Development. Oxford: Routledge.
- 14- Gartner, C.M (2008). Tourism, Development, And Poverty Reduction: A Case Study Nkhata Bay, Malawi. Master Dissertation, Waterloo University, Canada.
- 15- Luvanga, N., Shitundu, J. (2012).The Role of Tourism in Poverty Alleviation in Tanzania. Research Report No. 03.4.
- 16- Roe, D؛ Ashley, C؛ Page, SH and Meyer, D. (2004). Tourism and the poor: Analyzing and interpreting tourism statistics from a poverty perspective. partnership London. 1-29.
- 17- Rogers, P. P., Jalal, K. F., & Boyd, J. A. (2008). *An Introduction to Sustainable Development*. London: Earthscan.
- 18- Roy, H. (2010). The Role of Tourism to Poverty Alleviation. Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1599971>.
- 19- Wearing, S. (2008). Pro- poor tourism: Who Benefits? Perspectives on Tourism and Poverty Reduction. Publication in Reviewsm. *Annals Of Tourism Research*. 35.33-51.
- 20-Whitman, S. (2008). *World Poverty*. New York: